

ДО ПИТАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ВІДНОСИН ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТЕЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ НАЦІЇ

У статті розглядаються особливості підготовки молоді до участі в міжкультурному діалозі. Автор аналізує різні форми міжкультурної комунікації й описує яскраві приклади її порушення. Для запобігання подібним випадкам і послідовній підготовці до участі в міжкультурному діалозі пропонуються конкретні шляхи вирішення цього питання.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжкультурний діалог, культурна традиція, комунікативна компетенція, інтеграція, акультурація.

В статье рассматриваются особенности подготовки молодежи к межкультурному диалогу. Автор анализирует разные формы межкультурной коммуникации и описывает примеры ее нарушения. Для предотвращения подобных случаев и последовательной подготовке к участию в межкультурном диалоге предлагаются конкретные пути решения этого вопроса.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, межкультурный диалог, культурная традиция, коммуникативная компетенция, интеграция, акультурация.

The article is devoted to the analysis of the preparation of young people to the participation in a dialogue between cultures. The author analyses different forms of communication between cultures and describes the prime examples of its violation.

Key words: communication between cultures, dialog between cultures, cultural tradition, communicative jurisdiction, integration, assimilation.

Мова – це дзеркало навколишнього світу, яке відображає дійсність і створює свою картину світу, специфічну й унікальну для кожної мови, народу, етнічної групи, мовного колективу, що користується даною мовою як засобом спілкування.

Подолання мовного бар'єру недостатньо для забезпечення ефективності спілкування між представниками різних культур. Для цього потрібно знищити бар'єр культурний. Основні причини міжкультурних контактів полягають у різному світовідчутті – у іншому відношенні до світу, до людей. Головна перешкода, що заважає успішному вирішенню цієї проблеми, полягає в тому, що ми сприймаємо інші культури крізь призму власної, тому наші спостереження і висновки обмежені її рамками. На жаль, ми не розуміємо значення слів, вчинків, дій, що не характерні для нас. Наш етноцентризм не тільки заважає міжкультурній комунікації, але його ще і важко розпізнати, тому що це несвідомий процес. Таким чином, ефективна міжкультурна комунікація не може виникнути сама по собі, її необхідно цілеспрямовано вивчати.

Що ж таке міжкультурна комунікація? У чому її сутність?

Згідно з визначенням Ф. С. Бацевича, міжкультурна комунікація – це «процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних націй»

© Аврамко Т.О., 2011

нальних лінгвокультурних спільнот, як правило, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, відчувають лінгвокультурну «чужинність» партнера по спілкуванню, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні» [3, с. 9]. Якщо ж у дружній бесіді люди різних культур шукають те, що їм єдине (що завжди викликає щирі радість), або намагаються пізнати, зрозуміти й запам'ятати реалії рідної культури співбесідника, щоб у майбутньому обов'язково врахувати їх при спілкуванні, то комунікативних невдач або культурного шоку можна (й треба!) запобігти. При цьому комуніканти обов'язково мають пам'ятати, що культура, по-перше, – це процес трьох видів діяльності людини – матеріальної, духовної та мистецької. Особистість у слов'янській православній літературі розуміється як єдність тіла, духу і душі, як феномен визначення культури і релігії: «индуст — человек, стремящийся к должному, к радости; конфуцианец — человек действия и долга; христианин — человек любознательный и риторический; мусульманин — человек любовный и деятельственный; иудей — стремится к знанию и мудрости; буддист — самоуглублен и некорыстен». При цьому зовсім зрозуміло, що «кожна мовна особистість у спілкуванні наділена комунікативними, соціальними і психологічними ролями, сукупність яких створює варіанти мовної поведінки, що втілюються в нескінченній розмаїтості висловлень і текстів». По-друге, — це «стан нації або суспільства на стадії високої творчої активності, коли домінують духовні ідеальні основи, цінності й спрямування...» (О. Шпенглер, М. Бердяев, П. Сорокін), і що «культура – це система не статична, а така, що постійно перебуває у «використанні», генерує різноманітні смисли, у певних умовах витісняє одні, переоцінює інші, запозичує нові, транслює власні в чужі культури тощо» [3, с. 8].

Серед факторів, які визначають ефективність комунікації, виділяють:

- адекватність сприйняття переданої інформації;
- здатність викликати позитивні почуття співпереживання і схвалення;
- установлення тривалих контактів на базі досягнутого взаєморозуміння;
- взаємне збагачення учасників комунікації, збагачення двох культур, що вступають у діалог.

Важливо враховувати, що ефективність комунікації, у першу чергу, пов'язана з успіхом мовної взаємодії, що завжди відбувається в деякому соціальному і культурному контексті, який багато в чому визначає форму і зміст повідомлення. Ця форма і зміст зумовлені тією культурою, у якій відбувається даний процес комунікації.

Глобалізація як складний і багаторівневий процес відбувається на усіх сторонах життя, у тому числі – культурного, економічного, політичного, професійного тощо, а процеси глобалізації охоплюють усі сфери комунікації фахівців з різних сфер людського буття. І для того, щоб спілкування представників різних національних культур відбувалося успішно, треба передбачити й прийняти запобіжні заходи, які б допомогли не допускати міжкультурних конфліктів або комунікативного шоку.

Щоб запобігти комунікативному та психологічному шоку у міжкультурному діалозі, треба подолати міжкультурні бар'єри спілкування у вигляді комунікативних складнощів, викликаних «неповним володінням культурними нормами, прийнятими в конкретній національній лінгвокультурній спільноті» [3, с. 23], і пам'ятати, що культура кожного народу розвивається як у парадигматичному, так і у синтагматичному напрямках. «Благородство каждой культуры определяется тем, что культура есть культ предков, почитание

могил и памятников, связь сынов с отцами», – пише М. Бердяев. І продовжує: «Культура всегда гордится древностью своего происхождения, неразрывной связью с великим прошлым. ...Культура, подобно церкви, более всего дорожит своей преемственностью. ...Слишком новая, недавняя культура, не имеющая преданий, стесняется этого своего положения. ...Культура, в которой есть религиозная глубина, всегда стремится к воскресению» [4, с. 249]. А П. Сорокін стверджував, що культури рухаються силами, закладеними в них самих, тому що це їхня природна властивість [5].

Історія дослідження культурних синтагм і парадигм кожної окремої культури починається зі вчення Вільгельма фон Гумбольдта, який в основі віддзеркалення світобачення народу вбачав його мову: «Языки – это иероглифы, в которые человек заключает мир и своё воображение... Через многообразие языков для нас открывается богатство мира и многообразие того, что мы познаем в нем...» [6, с. 349]. Як продовження цих думок лунають і наступні слова Г.-Г. Гадамера: «Именно язык есть то, что несет в себе и обеспечивает общность мироориентации. Общение – это отнюдь не взаимное размежевание; разговор – это не два протекающих рядом друг с другом монолога. Нет, в разговоре воздвигается общее поле говоримого. В разговоре оба мнения преобразуются» [7, с. 43]. Ідеї В. Гумбольдта і Г.-Г. Гадамера були підхоплені й розвинені Яном Амосом Каменським («Світ чуттєвих речей в картинах»), М. Гайдеггером, О. Потебнею («Думка і мова») та В. Вундтом. Так викристалізувалася теорія «мовної картини світу», яка враховувала культурний компонент кожної мовної одиниці, що було важливим кроком у діалозі культур.

Враховуючи поступовий розвиток однієї, окремо взятої культури, та взаємовплив і взаєморозвиток різних культур (у порівнянні двох, трьох і їхньої більшої кількості), треба розглянути такі процеси, як інтеграція, асиміляція, акультурація або паралельне співіснування національних культур.

Інтеграція – зв'язок норм різних культур в одному культурному середовищі та «логічна, емоційна або естетична узгодженість між культурними значеннями» [10, с. 164].

Серед процесів міжкультурної комунікації виокремлюють асиміляцію – процес, внаслідок якого одне етнокультурне співтовариство втрачає свою первісно існуючу культуру і засвоює іншу. Процес асиміляції може бути спонтанним, як наприклад, у шведів, що переїхали до України ще за Катерини II, або цілеспрямованим, який намагалися впровадити фашисти на територіях України, Росії та Білорусі, підриваючи православні храми та знищуючи пам'ятники культури, впроваджуючи свій «новий порядок».

Опір асиміляції пояснюється тим, що при ній відбувається заміна норм та культурних цінностей у підлеглої етнотрупи на культурні норми пануючої групи, вимушене пристосування підлеглих етногруп до пануючих.

Зараз на зміну терміну «асиміляція» прийшов термін «аккультурація». Акультурація відбувається при вільному запозиченні двома культурами одна з одної різних культурних зразків, під якими розуміються «об'єднання, інтеграція в одне сприйняття, домінуючий внутрішній принцип, модель різних елементів культури, притаманних певній національній лінгвокультурній спільноті» [3, с. 132]. Українці і білоруси найважливішою диференціальною ознакою назвали мову, білоруси і росіяни – звичаї і обряди (25%), спосіб життя (18%), характер (16%), а росіяни і українці – звичаї і обряди (близько 40%), характер і манера поведінки (близько 35%).

На сьогодні, коли відбувається процес глобалізації і широкомасштабна міграція населення, порівняльне вивчення етнокультур з їх конкретними культурами набуває особливої актуальності, у зв'язку з чим треба було б міжкультурну комунікацію виділити не як дисципліну «за вибором» (у вишах), а ввести її послідовне концентрично-тематичне вивчення у школі та вищих навчальних закладах.

Введення навчальної дисципліни «Міжкультурна комунікація» як обов'язкової для вивчення у школах і вищих навчальних закладах України та інших країн сприятиме підготовці молоді до свідомого спілкування в атмосфері двох і більше культур заради діалогу порозуміння, а не помилок, шоку і конфронтацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. – К.: Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України).
2. Бердяев Н. Философия неравенства. – Париж: YMCA-Press, 1990.
3. Біла книга з міжкультурного діалогу «Жити разом у рівності й гідності». – К.: «Оранта», 2010. – 44 с.
4. Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного. – М.: Искусство, 1991.
5. Гумбольдт В., фон. Язык и философия культуры. – М.: Прогресс, 1985.
6. Даниленко Л.І. Лінгвістика ХХ – початку ХХІ ст. у пошуках цілісної теорії взаємоз'язку мови, культури і мислення // Мовознавство. – № 5. – 2009. – С. 3-11.
7. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / Общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов: Пер. с англ. – М.: Политиздат, 1992.
8. Стасюк Тетяна. Технологія мовного впливу як компонент сучасної комунікації // Українська мова. – № 1. – 2010. – С. 82-87.
9. Шорина Т.М. Глобализационные процессы в языке и культуре современной России. – Контактные языки и диалекты в аспекте межкультурной коммуникации: Материалы докладов и сообщений. 16-19 ноября 2009 г. – М.: РУДН, 2010. – С. 89-98.

УДК 378.193:378.147

*Березун Е.Ю., Иорданова Н.А., Гайдарова Е.В.
(Донецк, Украина)*

ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ В ПОЛИНАЦИОНАЛЬНЫХ ГРУППАХ

В статті визначається специфіка організації самостійної навчальної діяльності студентів полінаціональних груп, визначаються шляхи залучення студентів до міжкультурної комунікації.

Ключові слова: *полінаціональні групи, самостійна навчальна діяльність, навчальна мотивація.*

© Березун Е.Ю., Иорданова Н.А., Гайдарова Е.В., 2011